

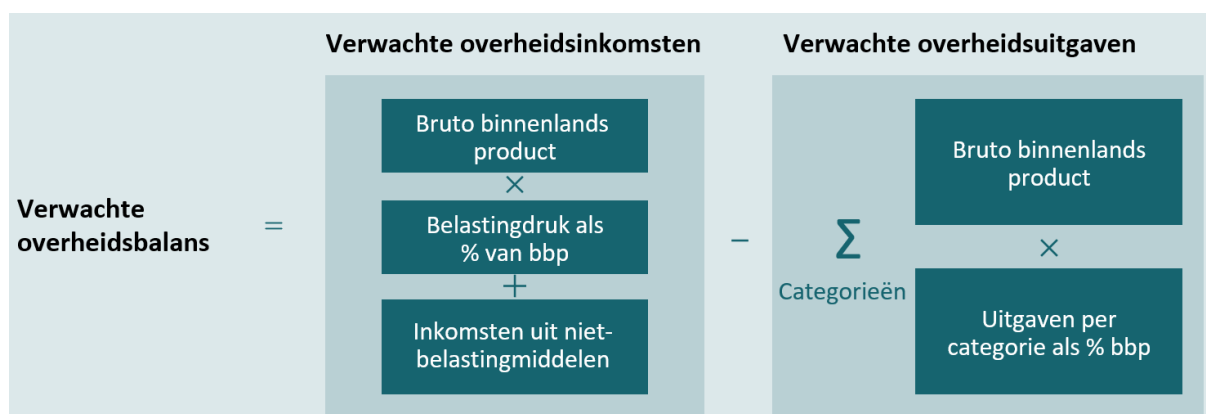
Bijlage 3 | Verwachte ontwikkeling koopkracht per huishouden

In deze appendix wordt er toelichting gegeven op de gebruikte methodologie voor de berekeningen van de verwachte overheidsbalans en het effect op koopkrachtontwikkeling in 2035 uit hoofdstuk 1.1. De economische analyse is gedaan om inzicht te geven in de benodigde economische groei voor het financieren van de toekomstige uitdagingen voor Nederland. Daarnaast is het verwachte overheidstekort vertaald naar de bijbehorende koopkrachtontwikkeling, onder de aanname dat het tekort niet wordt gefinancierd via een oplopende staatsschuld. Er is gewerkt met vereenvoudigde aannames, waar in de werkelijkheid de overheidsuitgaven en – inkomsten complexer zijn. Zo kan bijvoorbeeld economische groei een vliegwieleffect creëren waarbij hogere werkgelegenheid doorwerkt in maatschappelijke baten, zoals lagere uitkerings- en zorgkosten. Deze secundaire effecten zijn niet meegenomen.

B2.1 De verwachte overheidsbalans

De verwachte overheidsbalans is berekend op basis van de verwachte overheidsinkomsten minus de verwachte overheidsuitgaven.

Figuur A.1 De verwachte overheidsbalans, overheidsinkomsten en overheidsuitgaven.

Verwachte overheidsinkomsten.

Het basisscenario heeft een gemiddeld reëel bbp-groei-pad van +1,1% (per jaar, '25-'35). Tot 2030 is hiervoor de groeiverwachting uit het *concept Macro Economische Verkenning 2026 (cMEV 2026)* gebruikt; voor 2030–2035 is de groeiverwachting *Middellange termijn verkenning tot 2033* (feb '25) gebruikt, welke is geëxtrapoleerd tot 2035. Voor inflatie is tussen 2025 en 2030 *cMEV 2026* gebruikt, tussen 2030 en 2035 is +2% aangenomen, samen resulterend in een gemiddelde inflatie van +2,3% (2025-2035).^{1,2}

Naast dit basisscenario zijn drie alternatieve groeiscenario's doorerekend:

- Laag scenario: +0,5% reële groei per jaar (+2,8% nominaal)
- Middenscenario: +1,5% reële groei per jaar (+3,8% nominaal)

- Hoog scenario: +2,0% reële groei per jaar (+4,3% nominaal)

Voor de overheidsinkomsten is de belastingdruk als percentage van het bbp constant gehouden (38%). Dit is een vereenvoudiging, omdat de dynamiek kan afwijken voor verschillende groeiscenario's. In de praktijk zou hogere groei bijvoorbeeld kunnen resulteren in meer consumptie en dus hogere btw-opbrengsten. Voor inkomsten uit niet-belastingmiddelen is *cMEV 2026* aangehouden tot 2030, waarna deze zijn doorgetrokken tot 2035.¹

Verwachte overheidsuitgaven.

De overheidsuitgaven houden de CPB-classificatie voor collectieve financiën aan. Per categorie worden de volgende aannames gehanteerd:

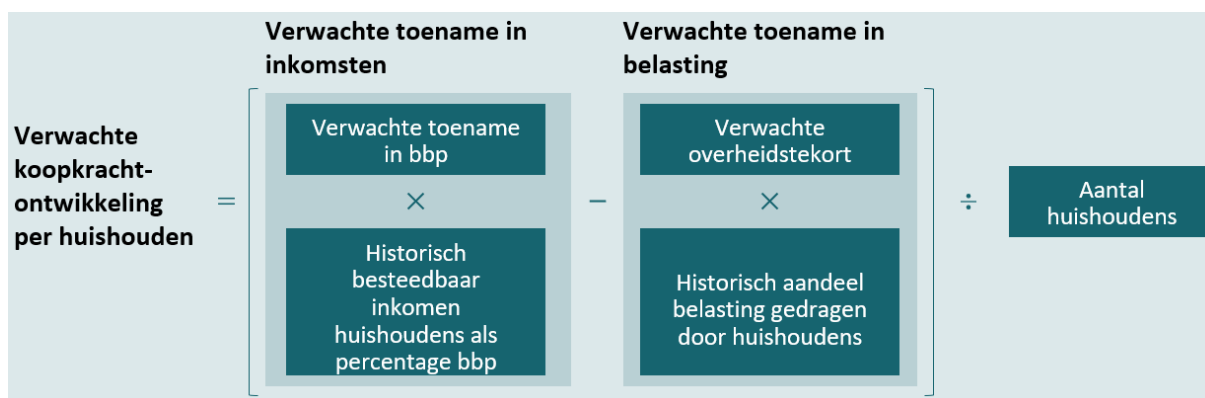
- **Zorg** volgt de middellange termijnramingen van het CPB onder ongewijzigd beleid, tot 2030 naar *cMEV 2026*, tot 2033 naar *Middellange termijnraming zorg 2027–2033* (feb '25), waarna de uitgaven zijn geëxtrapoleerd, resulterend in 11% van het bbp in 2035. De kostenstijging wordt voornamelijk bepaald door demografie, inkomensgroei en hogere zorgkosten per persoon.^{1,2,3}
- **Defensie** groeit lineair naar 3,5% van bbp in 2035, conform de NAVO-norm (3,5% defensie, 1,5% gealloceerd elders, voornamelijk infrastructuur).
- **Sociale zekerheid** volgt de CPB-ramingen tot 2030 naar *cMEV 2026*; daarna volgt het de AOW-raming uit *De Nederlandse overheidsschuld op lange termijn* (jul '25), terwijl overige posten stabiel blijven als percentage van het bbp. De kostenstijging tot 13% van het bbp in 2035 wordt gedreven door demografische ontwikkelingen.^{1,4}
- **Klimaatuitgaven** zijn gebaseerd op de klimaat-variant van de *CPB Nederlandse Overheidsschuld op lange termijn* en *CPB Klimaatverandering en intergenerationele verdeling van financiële lasten* (jun '25). Hierin wordt rekening gehouden met een doortrekking van het klimaatfonds (€5,7 mld vanaf 2031, 2021 prijzen), adaptatiekosten (€1,4 mld, 2021 prijzen) en mitigatiekosten (van €0 mld in 2023 naar €13 mld in 2050, 2022 prijzen), wat resulteert in uitgaven van totaal 1% van het bbp in 2035.^{4,5}
- **Openbaar bestuur, veiligheid, onderwijs, overdrachten aan bedrijven en internationale samenwerking** volgen *CPB cMEV 2026* tot 2030, waarna deze stabiel worden gehouden als percentage van het bbp (waarde 2030, respectievelijk 9%, 2%, 5%, 2% en 2% van het bbp in 2035).¹
- **Infrastructuur** volgt *CPB cMEV 2026* tot 2030, waarna deze stabiel wordt gehouden met het gemiddeld percentage tussen '25-'30 als referentiewaarde (tot 1% van het bbp in 2035).¹
- **Rentelasten:** De prognose van het CPB van *cMEV 2026* tot 2030 wordt aangehouden, waarna het gemiddelde groeitempo ('25-'30) wordt geëxtrapoleerd tot 2035 (2% van het bbp in 2035). Deze aanpak vormt een vereenvoudiging: in

werkelijkheid worden de rentelasten bepaald door zowel de marktrenteontwikkeling als het verloop van de overheidsschuld.¹

- **Investeringskosten:** Hogere economische groei vereist extra investeringen. Voor de scenario's boven het basisscenario wordt het gemiddelde van de benodigde investeringsinschatting van Rabobank en TNO gevolgd (€151–187 mld). Dit wordt gedeeltelijk publiek geïnvesteerd en daarnaast worden de kosten van de randvoorwaarden meegenomen.^{6,7}

B2.2 Verwachte koopkrachtontwikkeling

De verwachte koopkrachtontwikkeling wordt berekend aan de hand van het saldo van de toename in het inkomen van huishoudens tussen 2025 en 2035 en het overheidstekort in 2035. Dit wordt uitgedrukt in reële termen.

Verwachte toename in inkomsten

Een deel van de economische groei komt bij huishoudens terecht. Dit volgt uit het historische aandeel van het bbp dat als besteedbaar inkomen wordt ontvangen (42%). Deze benadering is een vereenvoudiging: zo is bijvoorbeeld niet meegenomen dat veranderingen in bedrijfswinsten via pensioenen en aandelen ook huishoudens raken, en ook niet dat lonen zich per groeiscenario anders kunnen ontwikkelen.⁸

Verwachte toename in belasting

Een deel van de stijgende overheidsuitgaven worden direct gedragen door huishoudens. Bij het bepalen van de effecten op de koopkracht wordt uitgegaan van een expansie van de belastinggrondslag: de overheid verhoogt jaarlijks de effectieve belastingdruk om de extra uitgaven te dekken zodanig dat de overheidsschuld constant blijft. Daarbij wordt gerekend met het aandeel van de totale belastingopbrengst dat door huishoudens wordt betaald (63%, inclusief btw, inkomsten- en loonbelasting, premies en accijnzen).^{8,9,10}

Verwachte koopkrachtontwikkeling per huishouden

Per saldo resulteert dit in de verwachte koopkrachtontwikkeling voor huishoudens in

2035. Het aantal huishoudens is gebaseerd op de CBS *Huishoudensprognose '27-'70* (dec '24). Er wordt hier geen differentiatie naar inkomensgroepen gemaakt.¹¹

Bronnen

1. Concept Macro Economische Verkenning 2026 (juli 2025) | CPB Website
2. Actualisatie Verkenning middellange termijn tot en met 2033 (februari 2025) | CPB Website
3. Middellange termijn raming zorg 2027 – 2033 (februari 2025) | CPB Website
4. De Nederlandse overheidsschuld op de lange termijn (juli 2025) | CPB Website
5. Klimaatverandering en intergenerationele verdeling van financiële lasten (juni 2025) | CBS Website
6. Het Nederlandse Investeringsgat (december 2025) | TNO Vector
7. De weg naar hogere economische groei (december 2025) | RaboResearch
8. Inkomen van huishoudens; inkomensbestanddelen, huishoudenskenmerken (november 2024) | CBS Website
9. Opbouw binnenlands product (bbp); nationale rekeningen (juni 2025) | CBS Website
10. Overheid; ontvangen belastingen en wettelijke premies (september 2025) | CBS Website
11. Huishoudensprognose '27-'70 (december 2024) | CBS Website

Bijlage 4 | Inschatting benodigde uitgaven voor randvoorwaarden

	Geschatte uitgaven 2025-2035	Toelichting
1 (a) Regelgeving	1-2 miljard	Er wordt aangenomen dat de additionele uitgaven in efficiëntere uitvoering zich ook terugverdienen in de verminderende uitvoeringskosten. Er wordt ~1,6mld gereserveerd voor voldoende bedrijfsruimte door uitgaven aan herontwikkeling en co-investeringen in grond en campussen.^{1,2,3,4}
1 (b) Stikstof	4-13 miljard	Het kabinet Schoof heeft in sept '25 in het <i>vervolgpakket Nederland van het slot</i> ~10,6mld (5,6mld incidenteel en 0,5mld structureel) gereserveerd voor de stikstofproblematiek.⁵ PBL, RIVM en WUR reflecteerden in juli '25 op een breder maatregelenpakket van ~23,6mld om Nederland van het slot te krijgen, dat zou een additioneel 13mld betekenen bovenop de al begrote 10,6mld.⁶ Technologische oplossingen (bijv. mestinjectie, aanzuren van de mest) zoals uitgezocht door de WUR (jan '25) zouden ook de benodigde uitstootreductie kunnen bewerkstelligen voor een jaarlijkse investering van ~0,4mld (4mld over 10 jaar). Dit zou een besparing t.o.v. bovenstaande 13mld kunnen opleveren.⁷
2 Talent	0-1 miljard	Er wordt aangenomen dat de onderwijsmaatregelen binnen het bestaande OCW-budget kunnen vallen. Nederland geeft vergeleken met het EU-gemiddelde 10% meer uit aan onderwijs als percentage van het bbp (5,1%p bbp t.o.v. het EU-gemiddelde van 4,6%p bbp). Er wordt aangenomen dat een “flexicurity”-model niet resulteert in een toename van uitgaven aan sociale zekerheid. Kortere doorbetaling van ziektekosten van 2 naar 1 jaar leidt volgens het CPB tot netto hogere werkgeverspremies voor de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) heeft beperkt effect op de rijksbegroting.¹⁵ Het aantrekken van meer buitenlandse EER en vooral niet-EER studenten heeft op basis van CPB onderzoek via belastingen een positieve bijdrage aan de schatkist.⁸ De uitgaven voor het behouden van de volledige 30%-regeling t.o.v. 27% zijn geschat op ~140mln p.j. vanaf 2027.

3 Energie en netcongestie	10-40 miljard	Om vergelijkbare energieprijzen te kunnen bieden als onze buurlanden is er een inschatting gemaakt van de indicatieve uitgaven. De uitgaven voor een competitieve elektriciteitsprijs hangen sterk af van verschillende factoren zoals de ontwikkeling van de benodigde netwerkinvesteringen (en bijbehorende netwerktarieven), de belastingen, de ontwikkeling van de elektriciteitsvraag over tijd, en bovenal de voordelen die buurlanden geven. De totale uitgaven zijn afhankelijk van welke gebruikersgroepen compensatie krijgen op de netwerktarieven en belasting. De onderkant van de inschatting is gebaseerd op alleen zeer-grootverbruikers, de bovenkant van de inschatting geeft compensatie voor zowel zeer-grootverbruikers en grootverbruikers. We nemen aan dat de netwerktarieven naar verwachting toenemen met 75% tussen nu en 2035 door de kosten van netuitbreiding.⁹ <u>Zeergrootverbruikers (>10 GWh p.j.):</u> voor zeer-grootverbruikers is een uitgave van ongeveer ~1mld per jaar geschat om de energiekosten competitief te maken met directe buurlanden, dit bestaat uit het verlagen van de netwerktarieven (0,7mld), energiebelasting (0,1mld) en het verlengen van de indirecte kosten compensatie (IKC) voor bedrijven die vallen onder de EU ETS.^{10,11,12,13} <u>Grootverbruikers (50 MWh – 10 GWh p.j.):</u> voor grootverbruikers is een uitgave van ongeveer ~3mld per jaar geschat om de energiekosten competitief te maken met directe buurlanden, dit bestaat uit het verlagen van de netwerktarieven met 75% (2,0mld) en het verminderen van de energiebelasting (1,2mld).^{10,11,12,13} Bedrijven met lager elektriciteitsverbruik en consumenten worden in deze inschatting niet meegenomen. Netcongestie: De kosten voor netuitbreiding zijn reeds verwerkt in de stijgende nettarieven. <i>Maatregelen zoals regelbaar gasvermogen kunnen de kosten van netuitbreiding verminderen en de geschatte compensatie mogelijk reduceren.</i>
4 (a) Mainports	2-3 miljard	Voor de zeewaartse uitbreiding van de Haven van Rotterdam is een investering van 2,5mld geschat (50% publieke bijdrage van totale 5mld kosten).¹⁴ Aanvullende duurzaamheidsmaatregelen voor Schiphol (AMS), bovenop de huidige private uitgaven aan duurzame vliegtuigbrandstof (SAF), zouden kunnen worden gefinancierd uit publieke middelen, door het opzetten van bijvoorbeeld een nationaal SAF fond. De geschatte kosten hiervoor zijn ~870mld

		per jaar, welke naar verwachting via de opbrengsten uit de vliegtaks gefinancierd kan worden. ¹⁵
4 (b) Ecosystemen	2 miljard	Er wordt ~2mld aangenomen voor een eerste impuls voor de ecosystemen in de vorm van een fonds voor het Nationaal Agentschap voor Baanbrekende Innovatie.
4 (c) Digitale infrastructuur	0,4 miljard	Voor de kosten van het aanleggen van twee additionele intercontinentale zeekabels is ~0,4mld aangenomen. De kosten voor uitbreiding van andere digitale infra (zoals datacenters) worden grotendeels door private partijen gefinancierd. ¹⁴

Bronnen

- 1) Herontwikkeling Bedrijventerreinen Nederland | Buck Consultants International (2023)
- 2) Van nationale Ruimtelijke Economische Visie naar regionale Redding | Buck Consultants International (2025)
- 3) Actualisatie cijfers ruimte voor economie | stec groep (2025)
- 4) Verkenning inrichting rijksgrondfaciliteit voor gemeenten | Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2025)
- 5) Vervolgpakket Nederland van het slot | Tweede Kamer der Staten-Generaal (2025)
- 6) Reflectie op MCEN-maatregelenpakket spoor 2 | Planbureau voor de Leefomgeving (2025)
- 7) Innovatie biedt kansen voor minder stikstof en broeikasgassen uit de landbouw maar extensivering blijft | WUR (2025)
- 8) Economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs en mbo | CPB (2019)
- 9) Kamerbrief met Kabinetsreactie op IBO-rapport Bekostiging van de Elektriciteitsinfrastructuur | Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2025)
- 10) Elektriciteitsverbruik bedrijven | CBS
- 11) Energiebelasting | Belastingdienst
- 12) Electricity prices components for non-household consumers – annual data (from 2007 onwards) | Eurostat
- 13) Komende jaren toch vergoeding voor hoge elektriciteitskosten industrie | Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2025)
- 14) Projectvoorstellen binnen dit rapport

15) Verkorting loondoorbetaling bij ziekte | CPB (2015)